

pet játszhatott a *Rózsa és Ibolya* kedvezőtlen kritikái visszhangja is. A leginkább Henszlmann Imre tanulmányára utal úgy szakirodalom, mint a legélesebb kritikára – noha egyébként Henszlmann írása inkább volt összehasonlító mesetörténeti tanulmány, mint kritikai potenciállal rendelkező, ítélező szöveg. Ennek kapcsán egyébként Korompay H. János joggal mutatott rá arra, hogy Henszlmann nem tartotta magát Arany szövegéhez, s olyan részleteket illetett bírálattal, amelyek Arany meseváltozatában nem is szerepeltek.²⁰ Az értekező nagy komparatív tudásából származó elemek tehát úgy vetültek rá Arany művére, hogy Henszlmann nem ügyelt pedánsan arra, mi az, amit Aranytól vesz, s mi az, ami a meseszűzsé máshonnan ismeretes változataiból származik. Tehát éppen arra nem figyelt föl, ami Arany szövegében egyedi és atipikus volt, s amiben a költő tudatosan eltért a mesetípus általánosan ismert szerkezetétől. Ettől még persze Arany érezhette kritikának Henszlmann tanulmányát – igaz, levelezésében nincs nyoma annak, hogy ő bárkinek is így értékelte volna az írást. Vagyis nem magától értetődő, hogy Aranynak a műfajjal való szakítását éppen ebből a Henszlmann-tanulmányból vezessük le. Sőt, tekinthetjük a jelenséget egészen más oldalról is: figyelemre méltó, ahogy Arany pályája elején többféle prózai folklórműfajnak a nemzeti költészetbe való beillesztésére is kísérletet tett. Miközben tisztában volt a választott műfajok eltérő narratológiai teherbírásával és poétikai lehetőségeivel: ezt a különböző eredetű, folklórműfajok alapján értelmezhető műveinek jellege egyértelműen mutatja. S ez a kísérletezés a *Rózsa és Ibolya* után sem szakadt félbe. Hiszen az anekdotikus mese műfajához való eljutását bizonyítják olyan, későbbi művei, mint *A bajusz*, a *Jóka ördöge* és *A fülemüle*.²¹ Ezekben Arany tökéletesen érezte az anekdotikus jelleg határait, s ökonomikusan úgy dolgozta ki az alapul vett szűzsét, hogy ezeket ne lépje át. Az is lehet, hogy Arany éppen ezt a korlátozott művészi lehetőséget érezte meg, s ezért hagyott fel aztán ezekkel a műfaji kísérletekkel is. Persze arról sem szabad elfeledkezni, hogy az Arany László neve alatt megjelent népmeseegyűjteményben (1862) – legalább háttérként, ötletadóként vagy állandó kontrollként bizonyosan – mégiscsak ott van Arany Jánosnak a tündérmesékről vagy távolabban a prózai népköltészeti szövegekről kialakított felfogása is.

Szilágyi Márton

Hitt-e Arany János az asztaltáncoltatásban?

Tulajdonképpen mindig is tudott volt, hogy már Kölcsey Ferencet is vonzotta a „szellemvilág” megértése. A szó szoros értelmében vett spiritizmus Madách Imre, és főként fia, Madách Aladár életében fontos szerepet játszott. Irodalomtörténészeink, mint már egy évszázada Tolnai Vilmos, vagy napjainkban Margócsy István, sőt, akár népszerűsítő pszichológusaink, és valláskritikusaink (mint Király József vagy Ákos Károly) mindig is tudtak Arany János és az asztaltáncoltatás kapcsolatairól.

A tények könnyen összegezhethők.

A *Budapesti Hírlap* 1853. április 27-én a *Napi események* rovatban a következő értesítést adta: „Nagy-Kőrös, ápril 25. Köztisztelőben álló költőnk s n.-kőrösi tanár Arany Jánostól az asztaltáncoltatásról a következő érdekes közlést kaptuk.” Ez után – cím nélkül – a következő rövid szöveg olvasható:

„A szemek varázsa nem poézis többé. Tegnap a divatos asztaltánc kísérleteknél azon ötletre jöttem, hogy itt a szemeknek, nemcsak a mozgás irányára, mint ezt mások is tapasztalták, hanem a tárgy megindítására is nagy hatással kell lenni. Ezért, a kézláncolaton belül, az asztalon egy kis pontot jelöltem ki, hova a láncot képező egynék folyvást szegezzék szemeiket. Eredménye az lón, hogy az asztal, kevesebb mint két perc alatt, megkezdte szokott mozgását. E kísérlet a nap folytán, ugyanazon vagy más személyek által többször, s többféle módosítással, ismételtetett, s mindig sikerült. Szanaszét tekintetés a mozgást akadályozza, a szemek behunyása egyszerre megszünteti. Oly egynék, kiben nagyobb hatás tapasztaltatik, egymaga s fél kézzel sőt egy ujjal is képes, szemeit folyton egy helyre szegezve, jókora asztalt erős mozgásba hozni. Egy kísérlet teljesen sötét szobában történt, a szemek odaszegzése alatt az asztal erősen hánykodott, behunyatván azok, egyszerre megszünt. Probatum est.” (Közlés: Az asztaltáncoltatásról. Arany János Összes Művei X. kötet. Prózai Művek I. Sajtó alá rendezte: Keresztury Mária. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962. 204. lap. A jegyzetek a kötet végén, az 593–595. lapokon. Innen idézem az alábbi szövegeket.)

²⁰ Korompay H. János: A „jellemzetes” irodalom jegyében. Az 1840-es évek irodalomkritikai gondolkodása. Akadémiai–Universitas, Bp., 1998 (Irodalomtudomány és kritika), 187. Lásd még *Gulyás* i. m. 282–297.

²¹ Erre felhívja a figyelmet: *Hermann* i. m. 198.

A jegyzetekben elmondják, hogy 1853 elején, az Egyesült Államokban alakult ki a *table moving* gyakorlata. És már ugyanezen a tavaszon eljut Európába, és (hihetetlen gyorsasággal) Magyarországra is: 1853. április 13-án a *Budapesti Hírlap Örökmogó asztal* címmel ad hírt róla. Ugyanolyan, ma már hihetetlen gyorsasággal a Magyar Tudományos Akadémia bizottságot küld ki a jelenség tudományos megvizsgálására. A neves fizikus és bencés szerzetes, Jedlik Ányos már április 22-én be is terjeszti igen józan jelentését. Nyilván Arany is ezért veti gyorsan papírra megfontolandónak tartott realista észrevételeit.

Szász Károly beszámolójából tudjuk, hogy a nagykőrösi leánynevelő intézetben is szinte azonnal elvégezték a kísérletet. Arany János mint néző, leánya, Juliska mint résztvevő volt jelen. Arany később otthon maga is folytatta az asztalmozgatást. Erről még aznap (április 27-én) így számol be a református lelkész és barát Tompa Mihályhoz írott levelében: „[...] *Laci közelebb nagy erőt fejtett ki a table-moving kísérleteknél. Ez a bolondság itt is napirenden van s kell benne lenni valaminek. A szemek hatását én fedeztem fel, azok majd több szerepet látszanak vinni, mint a kezek. Vak tyúk is talál néha egy árpat.*” Ugyanezen a napon (és nem egy hónappal később, ahogy Arany újságcikkének jegyzetében áll), 27-én sógorának, Ertsey Sándornak küldött levelében is megkérdi: „*Táncoltatjátok-e már az asztalokat? Itt nagyban járják a galoppot... Van benne valami. Laci különösen derék legény, a sziklákat is megmozdítaná.*”

Egyébként az újdonságot a kor magyar sajtójában többször is kifejtik. Például a *Szépirodalmi Lap* 1853. április 28-iki 34. számában *Kopogó szellemek Amerikában* címmel egy utazó helyszíni beszámolóját fordították le magyarrá.

Aranyak az újdonság iránti lelkesedése nem tartott sokáig. Amikor a kor legnevezetesebb magyar asztaltáncoltatója, a színész Egressy Gábor majd egy évvel később beszámol neki arról, hogy az asztal táncoltatása révén milyen beszélgetést folytatott Petőfi Sándor szellemével, 1854. március 19-én Arany így válaszol neki: „*A szellemekkel való korrespondenciát illetőleg én a szkeptikusok közé tartozom. Se igent se nemet nem mondhatok... Mondám a kételkedők közé tartozom. Nem a tényt illetőleg: mechanikai erőnél többet hiszek a dologban és értelmes, becsületes embereket csalással nem vádolok. Tegnap saját nőm is megkísérelt, mert tavál ő is megmozgatta az asztalt. A szellem akart írni, de nem tudott, csak holmi krixkraxot firkált fel s alá a papíron. Meglehet, nem tud írni az istenadta. Azt gondolom, az egész asztalírási processus a működő agyban képződik, öntudatlanul. Képek és eszmék állnak elé, s egészítetnek ki, mint az álomban; így néha egy-két vonás megmarad abból, mit a működő egyén tud, s kiegészítetik olyanokkal, miket nem tud, mikre nem is gondol... Amit legkevésbé hiszek, az a testtől megvált szellem működési képessége: mert hogyan volna a szellem képes oly tökéletlen műszer által, minő egy asztal vagy bútordarab, nyilatkozni, ha már legmesterségesb orgánumának, a testnek rendetlen állapota, például a vérnek az agybatolulása, megtompíthatja munkásságát... Azonban ezt eldönteni nem az én feladatom.*” A megfelelő helyen hozzát teszi: ő is szokott álmodni Petőfi Sándorral...

Amikor egy hónap múlva Pestre utazik, Egressy Gábornál – valószínűleg annak meghívására – újra részt vesz egy asztaltáncoltatáson. Erről Tompa Mihálynak 1854. április 22-én így ír: „*Mert a bűbajos asztal csakugyan megmondja, amit ő tud, s E. Gábor naponként korrespondeál rajta Petőfivel, kihez most kedden nekem is volt szerencsém, akkor nap Pesten lévén. Sándor igen jól emlékszik rólam, furcsa is volna, ha nem tenné azt. Tréfán kívül az egész oly bolond história, mit könnyebb kinevetni, mint megfejteni, ezért korunk tudósai az első utat választották. De, ha magad, rátéve kezedet az asztalra, csupán gondolnád a kérdést, s az írott felelet mégis ráillenék arra, akkor szintoly furcsán ézenél, mint hasonló esetben én érzetem. No de hagyjuk ez ostobaságot, melyről kiki csupán magát győzheti meg, de más, még legjobb barátját, testvérét, nejét, apját sem.*” Tompának írt következő (május 8-iki) levelében is említi az asztaltáncoltatást és Egressyt, szinte már közismert beszédfordulatként.

Az Arany család tehát 1853-ban az asztaltáncoltatás első hazai eseményeitől kezdve részt vett ebben az akkori szinte „társasjátékban”. A beszámoló szerint közismert volt a technika: csak fából készült asztal köré székekre ültek a résztvevők, mindkét kezükön a kiterjesztett ujjukat érintették össze, körláncot alkotva az asztal lapján, és az asztal billenéseit „írták” papírlapra. Csak négy évvel a szabadságharc vége után Magyarországon magától értetődően legesleginkább az eltűntek, jelöletlen halottak, ki tudja hova jutott emigránsok, meg itthon maradt rokonaik iránt érdeklődtek. A legnevezetesebb ilyen „kereset-és-kérdezett” természetesen a nyomtalanul eltűnt Petőfi Sándor volt, aki ráadásul több versében is megjósolta, hogy szelleme vissza fog térni. (És nemcsak az özvegyi fátyolt viszi magával a síri világba.) A kíváncsiság mellett az öngigazolás is megfigyelhető az egyes beszámolókból. Például a református lelkésznek szánt, ám színésszé lett Egressy Gábor 1849–1851-ben végzett „informátori szolgálatairól” hamar véget ért törökországi bujdosása is ad erre okot.

És mindez ekkor a társasági élet divata is volt, mint mondjuk a közelmúltban a GPS. Szinte hihetetlen, milyen hamar kerülnek elő Európa-szerte mintegy iparszerűen az alkalmas asztalkák, a szakértő vezetők, majd a szellemírást mutató *ouija*-táblák. Nálunk is ismerik az eredeti angol elnevezést (*moving table* – ezt az első említések még „asztal mozgatás” meg „asztal-tánc”, „asztal-írás” formában magyarosították), majd az „asztal-táncoltatás” válik a megszokott megnevezéssé.

Arany Jánost is érdekli az újdonság, arról azonban nem tudunk, családjában kiről vagy miről is kérdezték a szellemet? A táncoltatott asztal még egy év múlva is ugyanúgy megvolt otthonukban, és bármikor elővehető volt. Arany nyilván magából indul ki, amikor a csupán magában megfogalmazódó és „hangosan ki nem mondott kérdést” említi. Az utókor talán nem téved, ha sejtí e személyeket. Köztudott, hogy a vándorszínészkedésből akkor tér vissza Nagyszalontára, amikor anyja haldoklik és apja megvakul. Az ő szellemükkel biztosan kereste a kapcsolatot. Talán a megesezt cselédlány (Szakmári Erzsébet, akinek leánya Ertsey Julianna) is a magában kérdezettek közé került. Hogy vándorszínészkórának szereplői és ezek későbbi sorsa után érdeklődött volna? A *Családi körben* is a nagyleány három év múlva is utánakérdez az eltűnt ifjúnak... A „még egy esztendő” a férjhezmenéssel megváras dátumára pontosan 1853 jön ki. A keresztények hisznek a lélek halhatatlanságában, azaz a „szellemek” létét nem is kellett indokolni. Protestánsok számára ehhez még előlegező rítusok (az utolsó kenet, szentgyónás) sem voltak elengedhetetlenek. A „hogyan működik ez a folyamat”, „honnan szerzi a szellem természetfeletti tudását” – ezek azok a problémák, amelyek minden, kissé is szkeptikus emberben felmerülnek. Arany találóan jellemzi e pszichikai folyamatot, például az álommal összehasonlítva.

Hisz is – nem is. Őszinte magánleveleiben a „varázs”, „bolondság”, „bolond”, „bűbájos”, „ostobaság”, „van benne valami” megnevezések egymás után olvashatók.

Azután évtizedekig nincs nyomunk Arany asztaltáncoltatására.

Majd 1877. november 25-én elkészült legkésőbb írott „balladája”: *A kép-mutogató*. Alcíme szerint *énekés história*: a debreceni sokadalomban egy nyomtatott és festett, táblaméretű képeken bemutatott szomorú eset, mégpedig az akkori közelmúltból. A német *Bänkelsang* magyar változata, a „képmutogató” a XIX. század második felében volt nálunk a legnépszerűbb az alsóbb néprétegek sokadalmain. Minthogy a pálcával az egy állványra kitett, és a távolból is jól látható képekre mutató előadó bármilyen nyelven mondhatta el a történetet – akár énekelve is és egyszerű hangszereken kísérve –, tipikusan nemzetközi jelenség, és még a magyar földön előadott történetek is német–bajor–cseh–morva–osztrák hátterűek. Néprajzkutatóink, filológusaink ezt pontosan leírták – és a *Magyar Néprajzi Lexikon* megfelelő címszava – III. kötet, Budapest, 1980. 151–152. – *képmutogató ének* címmel, Szemerkenyi Ágnes-től, pontos képet ad – noha éppen Arany versére nem tér ki.

Arany János 1870 körül (Ellinger Ede felvétele, Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár)

A vers szövege szerint „e szomorú időben” szerezték az „új” verset „ebben az esztendőben”. A ponyvanyomtatványok címlapján az akár hosszú évekig változatlan „ebben az esztendőben” datálás éppen e versben nem fölületes vagy érthetetlen utalás. Az 1877–78-as török–orosz háború éve ez, amelynek cárizmusellenes kimenetelében a szabadságharc vége óta a hazai közvélemény szakadatlanul reménykedett. Köztük Arany is. 1877. szeptember 21-én fejezte be (az egyébként igen bonyolult politikai nézetet valló) *Plevna* című költeményét. Ebben olvasható, hogy a költő (= Petőfi) számára mennyire lenne a pravoszláv győzelem – dicsőség. És itt következik ez a kijelentés: „Ha volna költő – volna Ő még, kit vágyunk holtan is keres!” Petőfi ekkor már harminc éve halott! A magyar filológia sem vette észre, hogy a „holtan is keres” megjegyzést a legegyszerűbben a szellemidézésre értjük.

A képmutogató történetének első képe azt mutatja, hogy egy gróf feddi leányát, amiért az az íródeákot szere-

ti. A második képen a gróf a rangon aluli deákat magához hivatja és kidobtatja. A következő (harmadik) képen a leány „*egy ingben is*” kitart kedvese mellett, apja a deákat hajdúkkal üzeti el, maga pedig hajánál fogva dobja ki leányát. Egy szalmaviskó látszik a (negyedik) képen, ahol a szerelmesek nyomorognak. A deák nem keres pénzt. Egy őszi este a gróf szolgája jelenti, hogy egy rongyokba öltözött nő – „*kisasszonyunk*” – áll a kapurácsnál, ám a gróf kutyákkal üzeti el – „*nincs leányom*” szavakkal. (Ez lehet az ötödik kép tárgya.) Évek múlva a mindenféle társaságba feledni járó gróf előtt is „*felkerül ott minden féle furcsaság*”.

„*Asztal-írás ötvenhatban
Vala itt-ott még divatban;
Kisded asztal egyik lába
Író-eszközt rejt magába:
A körül sereglenek,
Azzal írnak másvilági
Láthatatlan szellemek.*”

Egy „*szép ajak*” mondja: „*Gróf úr nem mer szóba állni a szellemmel.*” A gróf mosolyogva az asztalhoz nyúl:

„*Csak érinti: asztal indúl,
Szalad uja közt az ón,
S a papírra ez van írva:
Ismert kézzel: »Én, Verón«.*”

A gróf arcát éri hűs fuvallat, hátranéz és egy „*ah!*” szót hallat: mögötte áll volt leánya, már nem élő, csak az árnya, karján egy idétlen csecsemő. A lány nem emel vádat, csak elhozta a gróf unokáját. Mint akit rémes álma zaklat, a gróf néhány szót félbeszaggat és távozik, nem is látja többé a társaság. Bezárja kastélya benső ajtaját: hívja gyakran holt leányát. A kulcslukon hallgatózók csak a gróf szavait hallják – szerintük a gróf megbolondult, aki azonban más dolgait értelemmel végzi: „*De, ha asztalával írat / hogy sebére leljen írat, / és ha lánya megjelenik*”, tőle engesztelést kér. A lány mondja, nem tőle függ az átok. Síremléket emel a gróf, de a lánynak jobb nyughelye a vadon, ahová a kopók üzték. Ez után jön az utolsó (hatodik) kép: a grófi kripta, bezárva, a családi címert felfordítva vésvén rajta.

Arany mesterien von össze két szálát a nemezisbe. A képmutogató hat képét akár valamikor valóban láthatta is. A gőgös apa, az elűzött leány hazajáró lelke, és a gróf családjának kipusztulása is közismert európai (!) epikus motívum. Ebbe a történetbe a költő maga illesztette bele az asztaltáncoltatás motívumát, mégpedig 1856-ra datálva, amikor „*vala itt-ott még divatban*” megjelöléssel. Előbb társasági szórakozás ez, majd a gróf magányában feloldozást keresne általa. (És nem talál.)

Arany költészete a kezdetektől fogva tárháza a sors kiváltotta érzelmek finom ábrázolásának. Az ifjú Toldi, vagy a walesi bárdok Edvárd királya egyaránt példa erre. Balladáiban is a történetet magyarázó pszichikai állapotok megközelítése volt egyik fő célja. Közvetlenül e vers idején, szinte egyszerre készül a *Vörös Rébék* (1877. szeptember 26.), majd a *Tetemre hívás* (1877. október 27.), végül a *Kép-mutogató*. Mindegyikben az erkölcsi igazság és a hiedelmek összefonódása a megoldás: mind paraszti környezetben, mind a középkori urak között. A „*kép-mutogató*” narratívumának fókuszálása is ilyen: ám az a megoldás, hogy az „*idei esztendőben*”, éppen a debreceni vásári sokadalomban halljuk a történetet – azaz ez lehet igaz is, nem is – nemcsak a romantikus család-történetre, hanem az asztaltáncoltatásra is igaz. Arany (tudatosan) nem nyilatkozik arról, „igaz”-e a szellemkopogtatás? És a kérdező háta mögött megjelenő „valódi” szellem sem ezt a megoldást képviseli.

Amint a *Híd-avatás* balladából tudjuk (1877. augusztus 22., azaz a *Kép-mutogató*nál nem sokkal korábbi): Arany megkísérelte azt, hogy a „modern” hiedelmeket átvegye, sőt, ilyeneket is újító módon formáljon (mint a *Híd-avatás* „*danse macabre*”-jában). Ha tudjuk, a Margit-híd 1872 és 1876 között épült, megint csak a debreceni képmutogatás idejébe jutunk vissza.

Arany a bűn és erkölcsi vétség, majd a szinte „természetfeletti” bűnhődés következményeire építi balladáit. Ám e magától bekövetkező kollíziót valódi társadalmi kereteken belül mutatja be. Azaz ténynek veszi és nem is indokolja esetünkben az asztaltáncoltatást. A közönség viszonyát is jól érzékelteti, egészen a kulcslukon át hallgatózásig. Noha nem ismerek közvetlen adatot, szinte biztosra venném, maga is látott kép-mutogatót. Az így idézett szövegrészletek (mint: „*nézz e képre, halld meg dalom*” stb.) ezt elégségesen tanúsítják.

Ha pedig az európai irodalom valódi távlataira utalunk, ezt megtaláljuk Friedrich Schiller *Der Geistesbeschwörer* című, soha be nem fejezett regényében (1787–1789, később mégis könyvként számtalanszor kiadva), amely már a spiritizmus költői felhasználását is bemutatja. Nemzedékek számá-

ra reveláció volt e mű, és benne a szellemeket látó *Geisterseher* alakja. Kevésé köztudott, hogy Arany költői kiképzésének első szakasza éppen német irányultságú volt. Ritka eset, hogy Arany versében hivatkozik külföldi szövegekre. Itt viszont a harmadik képhez kapcsolva maga közli egy jegyzetben: Schiller *An der Quelle* versének Szemere Pál adta magyar fordításából kölcsönöz: „Hiszen két boldog szerelmes / Kis kunyhóban is megfér.”

Hogy olcsó megoldást javasoljak: Arany legalább annyira hitt a szellemekben, mint a Petőfi és általa is imádtott Schiller.

Voigt Vilmos

Ajánlott szakirodalom (az Arany-filológián túlmenően). *Szigeti Jenő*: Tülvilági kalandok. A magyarországi 19. századi spiritizmus története. Egyháztörténeti Szemle 15/3 (2014) 101–113.; *Tarjányi Eszter*: A szellem ösvényén. A magyarországi mesmerizmus, szellemidézés, teozófia története és művészeti kapcsolatai. Budapest, 2002; *Tordai Vilmos*: Okkult elemek a magyarság életében. Budapest, 1922; *Voigt Vilmos*: Jelek és vallások. Szeged, 2015. 175–198.

Arany János szókincse, költői szótára

A szókészlet nagysága

A szókészlet, a szókincs iránti érdeklődés folyamatos. Amióta gondolkodunk a nyelvről, a legizgalmasabb kérdés az: hány szót ismerünk, hány szót használunk? Mivel ez egyetlen élő ember esetében sem mérhető fel, a tudományos problémákat (mármint azt: hogy mi is valójában a szó) leszámítva a lezárt írói-költői életművekhez fordulunk. Az ő esetükben meg lehet számolni, hány szót használtak (írtak le) életükben. Még akkor is marad talány: lehet, hogy ennél többet ismertek, csak azt nem írták le... Persze van egy másik érdeklődési irány is. Az irodalom, az irodalmi nyelv felől. Mekkora a szókészlete az egyik, s mekkora a másik írónak? Vajon milyen jelentésben ismerte-használta az adott író az adott szót? Erre kíváncsi az irodalmáron kívül az irodalmi nyelv kutatója, a stilisztá. Ha arra gondolunk, hogy egy híres mondás szerint „*A történelem szavakba merevült múlt*”, akkor a történészek, művelődéstörténészek, nyelvtörténészek, néprajzkutatók stb. számára is igen fontos lehet, hogy mikor, ki, milyen értelemben használt egy-egy szót.

Ezeknek az izgalmas kérdéseknek a megválaszolására, segítségül több tudományág számára készülnek az írói szótárak.

Szóelőfordulás, szóalak, szó

Előbb tisztázzuk azt, hogy mit jelent egy író, költő életében a szavak száma. Nem mindegy, hogy szóról, szóalakról vagy szóelőfordulásról beszélünk-e. A szóelőfordulás azt jelenti, hogy az illető személy életében hány szót írt le (értelemszerűen egy szót akárhányszor, sokféle alakban). Egy lezárt életmű esetében a szóelőfordulás kiszámítása ma már egyszerű technikai művelet. A szóalak egy szó ragozott-jelezett-képzett alakját jelenti. A szótári szó pedig egy konkrét szófajú és jelentésű szó alakját. Kevésé érdekes, hogy egy író életében hány szóelőfordulás (leírt szó) van, hiszen ez részben a szerencsétől függ. Egy 23 évesen meghalt költő valószínűleg kevesebb szót írhatott le, mint egy 100 évig élt. Viszont nagyon is érdekes, hogy hány szót (szótári szót) ismert, használt, hiszen valójában ez vethető össze másokkal.

Az egyetemi alappélda egy Csokonai-idézeten mutatja be a különbséget: „*Ott kevélykedj bíboroddal / Ékesebb bíborja közt! / Ott kevélykedj illatoddal / Kedvesebb illatja közt!*” Szóelőfordulás (minden egyes szó): 12. Szóalakok száma: ott, kevélykedj, bíboroddal, ékesebb, bíborja, közt, illatoddal, kedvesebb, illatja – 9. Szó (szótári szó): ott, kevélykedik, bíbor, ékes, közt, illat, kedves – 7. Mint látható, ebben az egyetlen versszakban a szótári szavaknak csaknem kétszerese a szóelőfordulások száma: 7 : 12.

Írói szótárak, adattárak

A világban már több nagy írói szótár született. Pl. Hriszto Botev-, Goethe-, Ibsen-, Miczkiewicz-, Puskin-, Dante-, Shakespeare-, Aquinói Szent Tamás-szótár. A Goethe-szótár például kb. 90 ezer szót tartalmaz.

Ameddig nem született meg a Petőfi-szótár, fogalmunk sem volt, hogy Petőfi Sándor költői-írói életművében hány szót használt. A négykötetes szótár megszületett (szerk.: J. Soltész Katalin, Szabó Dé-